

Dr. Alberti Giulia (ORCID: 0009-0009-6648-7935)

ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék

Témavezető: Dr. Szeibert Orsolya Ágnes egyetemi tanár

DOI: <https://doi.org/10.55052/themis.2026.1.6>

**Múlt, jelen, jövő –
a Gyermekjogi Egyezmény kodifikációtörténete, 3. és 12.
cikke, valamint a Gyermekjogi Bizottság e cikkekhez
kapcsolódó kommentárja**

*(Past, Present, and Future –
The Codification History of the Convention on the Rights of the
Child, Articles 3 and 12, and the Committee on the Rights of the
Child's General Comments on These Articles)*

Absztrakt

A tanulmány fókuszában a Gyermekjogi Egyezmény 3., illetve 12. cikke állnak, melyeket történeti, jelenlegi alkalmazásuk szerinti, illetve jövőbeni értelmezésük szerinti áttekintésben vizsgáltam. Megjelenítem a kulcsmomentumokat a Gyermekjogi Egyezmény elfogadásához vezető, 10 éves kodifikációtörténetből, felvázolom a Gyermekjogi Bizottság Átfogó Kommentárjaiban foglalt legfontosabb megállapításokat, illetve az ezek mentén kialakult gyermekrészvételi modellek közül is utalok néhányra. A tanulmány bevezetésben kifejtett hármas célja mellett e modellek megértéséhez – az eredeti szerzők munkájának alapulvételével – értelmező ábrák készültek, melyek szintén részei a tanulmánynak.

Kulcsszavak: emberi jog, gyermekjog, Gyermekjogi Egyezmény, gyermekvédelem, gyermekrészvétel, részvételi modell, gyermek legjobb érdekei, legfőbb érdek

Abstract

The study focuses on Articles 3 and 12 of the Convention on the Rights of the Child, examining them through a tripartite analytical framework: their historical development, their contemporary application, and their

prospective interpretation as future-oriented evaluative criteria. The paper highlights key milestones in the decade-long codification process that lead to the adoption of the Convention, it outlines the principal findings articulated in the General Comments of the Committee on the Rights of the Child, and refers to selected models of child participation that have emerged in this interpretative context.

In addition to the threefold objective set out in more details the introduction, the study includes illustrations – developed on the basis of the original authors' frameworks – to facilitate a deeper understanding of these models.

Keywords: human rights, children's rights, Convention on the Rights of the Child, child protection, child participation, participation models, the best interests of the child, paramount interest

1. A tanulmány keretei

A tanulmány célja hármasságban áttekintés: röviden felvázolni a Gyermek jogairól szóló, 1989. november 20-án, New Yorkban kelt ENSZ Egyezmény (a továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény)¹ történeti előzményeit a legjelentősebb gyermekjogi írásos dokumentumok mentén, eljutva ezzel az Egyezmény elfogadását megelőző 10 éves kodifikáció folyamatáig. Célja továbbá, hogy a Gyermekjogi Egyezmény két cikkének, illetve négy alapelve² közül kettőnek – a gyermek legjobb érdekei intézményének³, illetve a gyermek véleményének kinyilvánításához, illetve annak figyelembevételéhez való jogának⁴ – mint az Egyezmény és gyermekjogi szemlélet egészén átívelő rendelkezéseknek a vizsgálata. Végül pedig célja az is, hogy áttekintse az Egyezmény által életre hívott Gyermekjogi Bizottság ezen cikkekhez kapcsolódó értelmezését, illetve az azok mentén kialakuló egyes gyermekrészvételi elméletek közül néhányat. A hármasság megvalósítása során pedig kirajzolódik a két vizsgált gyermekjog magva, mely álláspontom szerint a jövőben alapvetést biztosíthat ezen elvek jogszabályi megvalósulásának vizsgálatához.

¹ A Gyermekjogi Egyezményt Magyarországon az 1991. évi LXIV. törvény hirdette ki.

² 2. cikk – Az esélyegyenlőség elve, gyermekek hátrányos megkülönböztetésének tilalma

3. cikk 1. pont – A gyermek legjobb érdekeinek figyelembevétele az őt érintő kérdésekben

6. cikk – A gyermek joga az élethez, életben maradáshoz és fejlődéséhez

12. cikk – A gyermek véleményének meghallgatása és annak tiszteletben tartása

³ Gyermekjogi Egyezmény 3. cikk 1. pont

⁴ Gyermekjogi Egyezmény 12. cikk

A tanulmány továbbá magában foglalja az Egyezmény elfogadását megelőző kodifikációs időszak során a Résztes Államok részéről felvetett, gyermekjogi szempontból releváns észrevételek áttekintését is.

Már ezen a ponton, a gyermekjogi szemlélethez kapcsolódva is érdemes két alapvetést kiemelni, amelyek a Gyermekjogi Egyezmény korszakalkotó, ha úgy tetszik paradigmaváltó jellegét adták: *egyrészt*, a gyermeket, mint a jogok önálló jogosultját, alanyát tekinti, ami a felnőtteknél nem hogy kevesebb, hanem jóval több, a gyermek védelmét és holisztikus fejlődését biztosítani hivatott gyermekjogi jogosultságot jelentett. Az egyetlen életkori megkötésen túl – az Egyezmény 1. cikke alapján a gyermek főszabály szerint⁵ az, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be –, a dokumentum sem a gyermek meghallgatásához, sem más joghoz nem kapcsol restriktív életkori szabályokat. Paradigmaváltó *másrészt* azért is, mert az egyezményes jogok rendszere optimális, idealizált állapotot teremt,⁶ melynek elérésére a résztes államoknak folyamatosan törekedniük kell. A Gyermekjogi Bizottság pedig e törekvéseknek az Egyezménnyel való összhangját is hivatott vizsgálni a 44. cikk által felállított jelentéstételi rendszerben.⁷ Azaz, a szellemiséggel és a cikkekkel való formális egyetértésen túl, szoros végrehajtási szabályok is kapcsolódnak hozzá.

A keretek körében említendő, hogy a Gyermekjogi Egyezmény hivatalos magyar fordításától eltérően, tanulmányomban a „*gyermek legjobb érdekei*” kifejezést használom, a „*mindenek felett álló érdek*” helyett. Ennek indoka, hogy álláspontom szerint előbbi pontosabban képes megragadni annak lényegét, valódi tartalmát. Erről a részletes indokolás a tanulmány 4. fejezetében olvasható.

2. Történeti áttekintés a Gyermekjogi Egyezmény kodifikációját megelőző időszakról

Lux Ágnes megfogalmazásában a gyermekjogok formális védelmének egyik első állomása Egglantyne Jebb munkássága, és többek között e munka eredményeképpen megszületett 1924. évi Genfi Nyilatkozat volt.⁸ A brit reformer – modernebb szóhasználattal és szemlélettel élve: aktivista – a gyermekek érdekében végzett munkájával kívánta felhívni a társadalom és a döntéshozók figyelmét az I. világháborút követő humanitárius válságra és

⁵ A teljes 1. cikk így szól: „Az Egyezmény vonatkozásában gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.” Az egyezményes rendelkezések tehát hagynak mozgásteret a tagállami jogalkotásnak.

⁶ Herczog Mária (szerk.) – UNICEF, 2007, XXX. o.

⁷ Magyarország eddigi országjelentései itt érhetők el: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&CountryID=77&DocTypeID=29 (2026.05.01.)

⁸ Dr. Lux Ágnes, 2018. 47. o.

annak gyermekekre gyakorolt hatásaira.⁹ Ennek eléréséhez 1922-ben öt pontban, a Gyermekek Kartájában gyűjtötte össze, hogy álláspontja szerint mire lehet szüksége egy gyermeknek.¹⁰ Ezt a dokumentumot két évvel később, 1924-ben a Népszövetség, mint a Gyermekek Jogainak Nyilatkozatát fogadta el,¹¹ nemzetközi szinten először elismerve a gyermekek jogait.¹²

A dokumentum korabeli magyar,¹³ illetve később revideált¹⁴ fordításban ekként jelenik meg:

Genfi Szózat	Genfi Nyilatkozat
I. A gyermek egészséges fejlődését anyagilag és szellemileg biztosítani kell.	1. A gyermek normális fizikai és szellemi fejlődéséhez szükséges valamennyi erőforrást biztosítani kell számára.
II. Az éhező gyermeknek enni kell adni; a beteg gyermeket ápolni kell; a fejetlen gyermeket buzdítani; az eltévelyedetett jó útra vezetni; az árvát, az elhagyottat felkarolni, gyámolítani.	2. A gyermeket, ha éhes, meg kell etetni, ha beteg, meg kell gyógyítani. A szellemileg visszamaradt gyermeket segíteni kell, a vétkező gyermeket át kell nevelni, az árvákról és az elhagyott gyermekekről gondoskodni kell.
III. Bajban legelőbb a gyermekek segítségünk.	3. A gyermeket kell elsőnek menteni vész esetén.
IV. A gyermeket képessé kell arra nevelnünk, hogy kenyerét megkereshesse, és meg kell védelmeznünk mindennemű kihasználás ellen.	4. Biztosítani kell a gyermek megélhetését és védeni kell őt a kizsákmányolás minden formájától.
V. A gyermeket úgy kell nevelnünk, hogy átérezze, hogy embertársai javát legjobb képességeivel kell majd szolgálnia.	5. A gyermeket annak tudatában kell felnevelni, hogy képességeit embertársai szolgálatába állíthassa.

A szövegekből látható, hogy az öt pont elsősorban a gyermekek alapvető szükségleteire, a fizikai ellátásukra, biztonságukra koncentrál, illetve az eredeti fordítás szerint az utolsó kettő, míg az új változatban az utolsó pont utal a gyermek képességeire is.¹⁵ A gyermekjogi szemlélet alakulása

⁹ Becker, Jo, 2020. online eléréssel (2026.05.01.)

¹⁰ A gyermekjogi irodalom a későbbiekben is nagy hangsúlyt fektet az ún. needs-rights approach, azaz a gyermeki jogok szükségletalapú megközelítésének vizsgálatára. Bővebben ld. Tali Gal munkásságát, például: Gal, T. (2011).

¹¹ Becker, Jo, 2020. online eléréssel (2026.05.01.)

¹² Dr. Farkas Katalin – Dr. Lajkó Lajosné, 1989. 5. o.

¹³ Vajkai Júlia Éva, Budapest, é.n. 12. o.

¹⁴ Gárdos Attila – Vajda Éva, 1994. 17. o

¹⁵ A gyermekjogi szakirodalomban és az Egyezményben később nagy hangsúly helyeződik az ún. evolving capacities, a fejlődő, kibontakozó képességekre, azok figyelembevételére. Rendkívüli jelentősége lesz például a gyermek véleményének figyelembevételénél, ám ebben a Nyilatkozatban még elsősorban a képességeknek a

szempontjából ez igen fontos pont, ugyanis a gyermek 'fejlődő képességei', mint koncepció¹⁶ a gyermekek aktív jogalanyiságát, részvételük fontosságát jeleníti majd meg. Egyezményes kontextusban egyik első nemzetközi (gyermeki-)emberi jogi dokumentumként pedig a Genfi Nyilatkozatban jelent meg először.

Az ENSZ Közgyűlése a II. világháborút követően, 1948-ban fogadta el az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát*, az emberi jogok tiszteletben tartásának előremozdítását célozva.¹⁷ A 25. cikkének 2. pontja alapján az *anyaság, illetve a gyermekkor különleges gondoskodásra és támogatásra jogosít, illetve valamennyi gyermeknek azonos szociális védelemben kell részesülnie*, ezzel elismerve a gyermekkor egyfajta kiemelt jellegét.¹⁸ A kiemelt gyermeki státusz álláspontom szerint az egyezményes struktúrát tekintve, inkább a gyermekjogok védelemről, illetve gondoskodásról szóló jogcsoportjaihoz kapcsolható, ezt igazolja a történeti kontextus is. A háború jelentette (vagy bármely más, humanitárius-) vészhelyzet ugyanis természetesen a részvételiség egyértelmű háttérbe szorítását jelentheti – akár a felnőttek számára is –, és az alapvető szükségletek, gyakorlatilag az életben maradás, a túlélés, az ehhez kapcsolódó jogok érvényesítése válhat egyedüli céljá.

Szintén az ENSZ Közgyűlése fogadta el 1959-ben a Gyermekek Jogairól szóló Nyilatkozatot,¹⁹ ami bővítette az 1924-es változatot: megtartotta annak szellemiségét, és további – a mai szemlélet szerinti – gyermekjogokat nevesített, de a kezdeti törekvések ellenére még csak a kevésbé kötött²⁰ – azaz nem egyezményi szintű, hanem – alapvető formában.²¹ Érdeemes áttekinteni ezeket a Genfi Nyilatkozatra visszatekintve, hiszen így felismerhetőek azok a fejlődési pontok, ahol már terjedelmileg, részletekbe menően bővültek az egyes elvekben felfedezhető gyermekjogok.²² A Gyermekek Jogairól szóló Nyilatkozat elvei a következők.

1. Elv

A gyermek élvezi a jelen Nyilatkozatban megállapított jogokat. **Minden gyermeknek, minden kivétel nélkül** joga van ezek élvezetére, fajra, színre, nemre, nyelvre, vallásra, politikai vagy más véleményre, nemzeti

jövőbeli társadalmi hasznára helyeződik hangsúly.

¹⁶ Lansdown, Gerison, 2005.

¹⁷ Bokorné Szegő Hanna, 1979. 23. sz.

¹⁸ Becker, Jo, 2020. online eléréssel (2026.05.01.)

¹⁹ Lukács Tibor (szerk.) – Markója Imre előszava, 1979. 8. o.

²⁰ Becker, Jo, 2020. online eléréssel (2026.05.01.)

²¹ Bokorné Szegő Hanna, 1979. 23. sz.

²² A Nyilatkozat hivatalos magyar nyelvű fordítása – többek között – megjelent a Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó *Emberi jogok dokumentumokban* című, 1976-os kiadványában is.

vagy társadalmi származásra, vagyonra, születésre, egyéb helyzetre, tekintet nélkül legyen az akár a gyermeké vagy családjáé.

2. Elv

A gyermek **különleges védelmet élvez**, s jogi, valamint egyéb eszközökkel lehetőséget és alkalmat kap arra, hogy fizikailag, szellemileg, erkölcsileg lelkiileg és társadalmilag fejlődjék, egészséges és szokásos módon, a szabadság és méltóság viszonyai között. Az e célból elfogadott törvényekben a döntő megfontolás a gyermek legjobb érdeke.

3. Elv

A gyermek születésétől kezdve jogosult **névre és állampolgárságra**.

4. Elv

A gyermek élvezi a társadalombiztosítás elveit. **Joga van az egészséges növekedésre és fejlődésre**; ebből a célból különleges gondoskodást és védelmet kell biztosítani mind a gyermeknek, mind az anya számára, beleértve a megfelelő születés előtti és születés utáni gondoskodást. A gyermeknek **joga van a megfelelő táplálkozásra, lakásra, szórakozásra és orvosi szolgáltatásokra**.

5. Elv

A fizikailag, szellemileg vagy társadalmilag hátrányos helyzetben levő gyermekeknek az adott helyzet által megkívánt különleges kezelést, oktatást és gondoskodást kell biztosítani.

6. Elv

A gyermeknek, személyisége teljes és harmonikus kifejllesztése érdekében, **szeretetre és megértésre van szüksége**. Ahol lehetséges, szülei gondoskodása és szülői felelősség alatt nőjön fel, de mindenképpen szeretetteljes légkörben, erkölcsi és anyagi biztonságban; a kisgyermeket, amennyiben nem állanak fenn különleges körülmények, nem lehet elszakítani az anyától. A társadalomnak és a közhatóságoknak kötelessége különös gondot fordítani a család nélküli és a megfelelő eltartásban szűkölködő gyermekekre. Állami és egyéb segély folyósítása nagyobb családok gyermekei eltartása érdekében kívánatos.

7. Elv

A gyermeknek **joga van az oktatásra**, amely ingyenes és kötelező, legalábbis az elemi iskolai fokon. A gyermeket olyan oktatásban kell részesíteni, amely előmozdítja általános műveltségét és képessé teszi, egyenlő esélyek alapján, képességei, egyéni ítéletei, erkölcsi és társadalmi felelősségérzete kifejllesztésére és arra, hogy a társadalom hasznos tagja legyen. A gyermek legjobb érdekei kell, hogy az oktatásért és irányításáért

felelős személyeket vezessék; ez a felelősség elsősorban a szülőket terheli. A gyermeknek meg kell adni minden alkalmat a játékra és a szórakozásra, melynek az oktatással azonos célokat kell szolgálnia; a társadalomnak és a közhatóságoknak e jog élvezetének előmozdítására kell törekedniök.

8. Elv

A gyermeknek minden körülmények között **elsőként kell védelemben és segélyben részesülnie.**

9. Elv

A gyermeket **védeni kell az elhanyagolás, kegyetlenség és kizsákmányolás minden formájával szemben.** Semmilyen kereskedelemnek nem lehet tárgya. A gyermeket a megfelelő alsó korhatár elérése előtt nem lehet alkalmazni; semmiképpen nem lehet egészségére vagy oktatására káros vagy olyan foglalkozásra vagy alkalmazásra készíteni, amely hatással van fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésére.

10. Elv

A gyermeket **védeni kell minden olyan gyakorlattal szemben,** amely faji, vallási vagy más **megkülönböztetést táplál.** A gyermeket a megértés, türelem, a népek közötti barátság, béke és az általános testvériség szellemében kell nevelni és annak teljes tudatában, hogy energiáját és képességeit embertársai szolgálatára szentelje.

A Nyilatkozatban felvázolt tíz alapelvre tekintve, az abban foglalt jogok továbbra is a gyermek alapvető szükségleteit, biztonság és gondoskodás iránti szükségét elégítik ki, de egyértelműen szélesebb körben, mint a Genfi Nyilatkozatban foglaltak. Álláspontom szerint a történeti kontextusnak is betudható, hogy a gyermekek részvétele ebben az időszakban még nem kapott olyan hangsúlyt, hogy gyermekjogi alapelvként is kodifikálják. Új elem, hogy az emberi jogok térnyerésének köszönhetően – szemben a Genfi Nyilatkozattal – megjelenik az egyenlő bánásmód kívánalma és a hátrányos megkülönböztetés tilalma is.²³ Több ponton is új jelentős szempont a legjobb érdek, mint koncepció. Egyrészt az oktatásról szóló 7. Elvben, mondván, hogy a gyermek fejlesztésénél ennek kell elsődleges szempontnak lennie, melynek felelőssége elsősorban a szülőkön van, de álláspontom szerint más intézményekre is hatni volt hivatott. Másrészt megjelenik a 2. Elvben is, ami tartalmát tekintve a Gyermekjogi Egyezmény 3. cikk 1.pontjában foglalt jogintézmény kiindulópontjának is tekinthető. Véleményem szerint továbbá ezen a ponton már körvonalazódik a

²³ 1. Elv és 10. Elv

Gyermekjogi Egyezményben külön gyermekjogként kodifikált, kibontakozó képességek²⁴ koncepciója is a 2., 6. és 7. Elvekben.

1986-ban az ENSZ Közgyűlése újabb deklarációt fogadott el, ezúttal a gyermekek védelme érdekében alkalmazandó szociális és jogi irányelvekről, speciális figyelemmel az alternatív gondoskodásban élő és örökbefogadási szituációkra.²⁵ A nyilatkozat preambuluma, valamint annak 5., 9., 21. és 24. cikke is utalnak a gyermek legjobb, illetve jogi, szociális, kulturális vagy vallási érdekeire. Álláspontom szerint a dokumentum jelentősége egyrészt abban ragadható meg, hogy a szimpla érdek-kifejezésen túlmenően nevesíti azok jogi, szociális stb. voltát, másrészt pedig az 5. cikkben foglaltakban is. Az ugyanis kimondja, hogy *„valamennyi olyan kérdésben, amely a gyermeknek a családi környezetén kívüli elhelyezésével kapcsolatos, a gyermek legjobb érdekeit, különösen a gyermek szeretetéhez, gondoskodáshoz való igényét, valamint a biztonságához és a nevelés folyamatosságához való jogát kell legfőképpen figyelembe venni.”*²⁶ A nyilatkozat tehát kapaszkodót nyújt a legjobb érdek, mint absztrakt jogintézmény értelmezéséhez azzal, hogy – ugyan nem taxatív, de – példálózó jelleggel nevesít egyes gyermeki érdekeket. Álláspontom szerint a nyilatkozatban nevesített érdekek az alternatív gondoskodás rendszerén kívül, a családi környezetben nevelkedő gyermekek esetében is abszolút helytállóak lehetnek, mint nevesített gyermeki szükségletek.

3. A Gyermekjogi Egyezmény kodifikációtörténete

A Gyermekjogi Egyezmény kodifikálásának egyik kezdeti és rendkívül fontos állomása a lengyel kormány által 1978-ban benyújtott²⁷ egyezménytervezet volt, mely a kodifikációt feldolgozó irodalomban „polish-draft”, azaz lengyel tervezet néven terjedt el. Az ENSZ Közgyűlése 1979-ben kérte fel az Emberi Jogi Bizottság munkacsoportját a lengyel tervezet áttekintésére.²⁸ Figyelemmel a terjedelmi korlátokra a csaknem tíz évet felölelő kodifikációs folyamat legfontosabb állomásait kizárólag a jelen tanulmány fókuszaként meghatározott, 3., illetve 12. cikk vonatkozásában

²⁴ Gyermekjogi Egyezmény 5. cikk

²⁵ A nyilatkozat itt érhető el angol nyelven: <https://www.refworld.org/legal/resolution/unga/1986/en/13626> (2026.05.01.)

²⁶ A magyar nyelvű szöveg nem hivatalos fordítás, az eredeti angol nyelvű változat így hangzik: In all matters relating to the placement of a child outside the care of the child's own parents, the best interests of the child, particularly his or her need for affection and right to security and continuing care, should be the paramount consideration.

²⁷ Az 1978. február 7-én az Emberi Jogi Bizottságnak benyújtott dokumentum az ENSZ dokumentumtárában az E/CN.4/L.1366/Rev.1. iktatási számon található meg.

²⁸ Dr. Farkas Katalin – Dr. Lajkó Lajosné, 1989. 5. o.

tekintetem át. Mivel az egyes kifejezéseknek a szabályok értelmezése során rendkívül nagy jelentősége lehet, így a magyar nyelvű megjelenítés mellett az eredeti, angol nyelvű cikkszövegeket is fontosnak ítélt megadni az alábbiakban.

A lengyel tervezet II. cikke az, amely álláspontom szerint leginkább lefedi a Gyermekjogi Egyezmény 3. cikk 1. pontja által is szabályozni kívánt kérdéseket,²⁹ ennek szövege így szól:

Article II The child shall enjoy special protection and shall be given opportunities and facilities, by law and by other means, to enable him to develop physically, mentally, morally, spiritually and socially in a healthy and normal manner and in conditions of freedom and dignity. In the enactment of laws for this purpose, the best interests of the child shall be the paramount consideration.	II. cikk A gyermek különleges védelmet élvez és törvényes és egyéb eszközökkel olyan lehetőségeket és képességeket kell biztosítani számára, amelyek lehetővé teszik, hogy ő testileg, szellemileg, erkölcsileg, lelkiileg és szociálisan egészségesen és megfelelő módon, szabadságban és méltóságban fejlődhessen. Az e célt szolgáló jogszabályok megalkotásakor a gyermek legjobb érdekeit kell mindenek felett figyelembe venni.³⁰

Látható, hogy a védelem, illetve gondoskodás is megjelenik a tervezetben, mint szükséglet, melynek biztosítása a gyermek holisztikus értelemben vett megfelelő fejlődéséhez hivatott hozzájárulni, ezért ezt, mint célt rögzíti a tervezet szövege. Azoknak a jogszabályoknak pedig, amelyek hozzájárulnak ehhez a célhoz, a gyermek legjobb érdekeit kell figyelembe venniük; de nem akárhogyan! A „shall be” ige is erőteljes megoldásnak számított, illetve a „paramount” jelző leginkább a „mindenek felett álló”-nak feleltethető meg, így együtt olyan erős hierarchiát és kötelezést jelentett volna ez a megoldás, hogy finomításra volt szükség a minden állam számára elfogadható kompromisszum érdekében. A tervezet benyújtását követően változatos hozzászólások érkeztek a munkacsoportban kifejezetten ehhez a cikkhez. Többek között Új-Zéland képviselője hangsúlyozta, hogy elfogadják a cikk által felvázolt célt, de figyelemmel kell lenni arra is, hogy az olyan kifejezéseket, mint a „gyermek legjobb érdekei”, „különleges védelem” vagy „megfelelő fejlődés”, tagállami szinten, nemzeti jogszabályokban kell majd meghatározni.³¹ Az UNESCO képviselője továbbá fontosnak tartotta, hogy a testi, lelki, stb. kitételek

²⁹ Legislative History of the Convention on the Rights of the Child, Vol. 1. – Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2007. 335. o. B. pont 1. alpont

³⁰ A szöveg nem hivatalos magyar nyelvű fordítás.

³¹ Legislative History of the Convention on the Rights of the Child, Vol. 1. – Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2007. 336. o.

mellett a gyermek kulturális fejlődése is bekerüljön,³² ez azonban végül nem kapott helyet az Egyezmény végleges szövegében. A lengyel tervezet rendkívül széles védelmet biztosított volna a gyermekeknek, de 1981-ben az Egyesült Államok által benyújtott javaslattervezettel folytatódott a munkacsoport tevékenysége, amelynek 1. pontja³³ így szólt:

1. In all official actions concerning children, whether undertaken by public or private social welfare institutions, courts of law, or administrative authorities, the best interests of the child shall be a primary consideration.	1. A szociális védelem köz- és magánintézményeinek, a bíróságoknak és a közigazgatási hatóságoknak minden, a gyermeket érintő hivatalos döntésük során a gyermek legjobb érdekeit kell elsődlegesen figyelembe venniük. ³⁴

Látható, hogy a gyermek legjobb érdekei figyelembevételének szükségességi foka változott az újabb szövegjavaslatban, utalva arra, hogy a gyermeki érdekek – bár rendkívül fontosak, de – nem állhatnak előre meghatározott hierarchiában más személyek jogaival, érdekeivel.³⁵

Érdemes még megemlíteni a kodifikációs munkacsoport 1984-es javaslatához fűzött megjegyzést is, ami arra hívta fel a figyelmet az absztrakt megfogalmazással kapcsolatban, hogy a nemzeti szinten eljáró szerveknek ügyelniük kell arra, hogy a gyermek legjobb érdekeit a releváns nemzetközi és hazai jogszabályok együttes értelmezésével határozzák meg és legyenek arra tekintettel. Ennek különös jelentősége lehet például akkor, hogy ha egy gyermek származása több nemzeti jogot is érint.³⁶ A javaslat 1989-es második olvasata során elhangzott hozzászólásokból is érdemes kiemelni egyet, a tanulmányban vizsgáltakra tekintettel. Venezuela képviselője felhívta a figyelmet a jogintézmény szubjektív voltára annak fényében, hogy az Egyezmény nem utal külön arra, hogy az lényegében a gyermek minden tekintetben vett megfelelő fejlődését foglalja magában.³⁷

Az elfogadott, hatályos Gyermekjogi Egyezmény 12. cikke a kodifikációs folyamatban viszonylag sokáig 7. cikként szerepelt, az ott tárgyalt kérdésekhez kapcsolódva kapott volna helyet. Megjegyzendő, hogy a cikkben érintett kérdések, azaz a gyermek joga a véleménye kinyilvánításához, annak figyelembevételéhez, a lengyel tervezetben még

³² Uo.

³³ Figyelemmel arra, hogy a gyermek legjobb érdekeinek intézményét, mint alapvetet az Egyezmény 3. cikkének 1. pontja fedti le, így jelen tanulmányban elégséges ennek bemutatása.

³⁴ A szöveg nem hivatalos magyar fordítás.

³⁵ Legislative History of the Convention on the Rights of the Child, Vol. 1. – Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2007. 339. o.

³⁶ Ua. 341. o.

³⁷ Ua. 345. o.

nem szerepelt, csupán 1981 után tárgyalták a munkacsoportok,³⁸ és kezdetben szűkebben értelmezték volna ezt a gyermekjogot. 1981ben az Egyesült Államok egyik javaslata azon gyermekek részére biztosította volna ezt a jogot, akik az ún. „*age of reason*”-t elérik.³⁹ Ahogy azonban arra a többi munkacsoporttag rámutatott, ez rendkívül nehezen definiálható mércét állított volna fel, így a munkacsoport végül az ítélőképességhez kötöttséget választotta és a mai megfogalmazása mellett döntött.⁴⁰ Brazil javaslatra került bele az erős kötelezettséget kifejező „*shall be provided*” kifejezés a megszövegezésbe,⁴¹ ezzel is kifejezve e gyermekjog biztosításának alapvető voltát. Felmerült, hogy példálózó lista is szülessen olyan kérdésekről, melyben a gyermek „kifejezetten kifejezheti” véleményét, ezt azonban később elvetették, hogy ne adhasson alapot bármilyen megszorító értelmezésnek, ezzel is biztosítva, hogy a gyermek minden őt érintő kérdésben jogosult kifejezni véleményét, amit meg kell hallgatni.⁴²

Később elvetett, de rendkívül érdekes és álláspontom szerint értékes javaslat született a dán delegáció részéről, melyben a szülői jogok és kötelezettségek, és a gyermek kibontakozó képességei, mint hosszabb távú célok is megjelentek. Rávilágított a szülő-gyermek szerep optimális megközelítésére és a fokozatosságra is. A javaslat így szólt:

Parents or other guardians have the right and duty to decide in matters concerning the person of the child. But the child shall, as soon as possible, have an influence in such matters. As the child gets older, the parents or the guardian should give him more and more responsibility for personal matters with the aim of preparing the child for the life of a grown-up.	A szülőknek vagy más gyámoknak joguk és kötelességük döntenie a gyermek személyét érintő ügyekben. A gyermeknek azonban, amilyen hamar csak lehetséges, befolyást kell gyakorolnia ezekben az ügyekben. Ahogy a gyermek idősebb lesz, a szülőknek vagy a gyámnak egyre több felelősséget kell rábízniuk az őt érintő személyes ügyekben, azzal a céllal, hogy a gyermeket felkészítsék a felnőtt életre.

Az NGO-szervezetek munkacsoportjában született meg az a javaslat, hogy a cikkben mindenképpen jelenjen meg a vélemény kifejezésének szabad volta, illetve, hogy a gyermek véleményének a gyermek

³⁸ Legislative History of the Convention on the Rights of the Child, Vol. 1. – Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2007. 437. o.

³⁹ Ua. 438. o.

⁴⁰ Ua. 439. o.

⁴¹ Uo.

⁴² Legislative History of the Convention on the Rights of the Child, Vol. 1. – Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2007. 440. o.

ítélőképességének megfelelően kell súlyt adni. Szintén ebben a javaslatban jelent meg a Gyermekjogi Egyezmény későbbi 17. cikke, ami a gyermek megfelelő tájékoztatáshoz való jogát nevesíti.⁴³ A munkacsoporttagok az elfogadást megelőzően további finomhangolást végeztek a cikk szövegén, a korábban a gyermek kívánságaiként megjelentetett kifejezést a gyermek véleményeként jelenítették meg, illetve elfogadásra került a 12. cikk 2.pontja annak mai formájában.⁴⁴

4. A Gyermekjogi Egyezmény 3. és 12. cikkének vizsgálata

Ahogy utaltam rá, a Gyermekjogi Egyezményt Magyarországon a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény emelte be a jogrendszerbe. Figyelemmel arra, hogy a tanulmányban nyelvi és fordítási kérdések is megjelennek, a cikkeket magyar és angol nyelven is ismertetem. Ebben a fejezetben a 3. cikk és a 12. cikk egyes elemei mellett az Egyezmény struktúrájára is kitérek, és külön pontot szentelek a fordítási kérdések tárgyalásának, valamint annak is, miért lehet jelentősége egy absztrakt gyermekjogi jogintézmény konkretizálásának. Továbbá, mivel a 12. cikk mentén számos gyermekrésztvételi modell is kialakult, ezekről is érdemes említést tenni ebben a fejezetben.

a) Az egyezményes alapelvek jelentősége

A Gyermekjogi Egyezmény több szempontból strukturálható és rendezhető további egységekbe. Alapvetően az Egyezmény 1-42. cikkeiben jelennek meg a gyermekjogokról szóló és azok garanciájaként szolgáló rendelkezéseket teremtve, a gyermek speciális helyzetére tekintettel.⁴⁵ A 43-54. cikkeiben az egyezmény működtetését és a Gyermekjogi Bizottság munkáját szabályozó rendelkezések kaptak helyet.

A Gyermekjogi Bizottság több Átfogó Kommentárban⁴⁶ is megerősítette, hogy az Egyezménynek négy olyan, alapvető jelentőségű cikke került meghatározásra, melyekre minden cikk értelmezése és alkalmazása során figyelemmel kell lenni. Ezek az alábbiak:

⁴³ Ua. 441. o., a javaslat szövege angolul az alábbi volt: Every child shall have the right to seek, receive and impart information and ideas, either orally, in writing, in art form or in any other media of the child's choice.

⁴⁴ Ua. 443-444. o.

⁴⁵ Dr. Kiss Éva, 1991. 712-715. o.

⁴⁶ 12., 14., 5. számú Átfogó Kommentár

- 2. cikk – az egyezményes jogok elismerése és azok érvényesülésének biztosítása valamennyi gyermek számára, bármilyen hátrányos megkülönböztetés nélkül;
- 3. cikk 1. pontja – a gyermek legjobb érdekei elsődlegességének biztosítása a gyermeket érintő valamennyi döntésben;
- 6. cikk – a gyermek élethez, életben maradáshoz, valamint a megfelelő fejlődéshez való joga;
- 12. cikk – a gyermek véleményének meghallgatása, valamint annak tiszteletben tartása a gyermeket érintő valamennyi kérdésben.

Csoportosításuk szempontjából több megközelítés létezik, ezek közül az egyik legismertebbet, az ún. „3P-modellt” érdemes megemlíteni. Ez a Gyermekjogi Egyezményben foglalt gyermekjogokat a *provision-protection-participation* hármas tagolás valamelyikébe illeszti, azaz az ellátás-gondoskodás, a védelem, illetve a részvétel halmazok valamelyikében helyezi el azokat. Thomas Hammarberg szerint ugyanakkor az Egyezmény az első két – ellátás-gondoskodás, védelem – körbe sorolt jogokat tekintve erősteljesebb inkább.⁴⁷

b) 3. cikk komplexitásának értelmezése a 14. számú Átfogó Kommentár elvi jelentőségű megállapításai mentén

Article 3 1. In all actions concerning children, whether undertaken by public or private social welfare institutions, courts of law, administrative authorities or legislative bodies, the best interests of the child shall be a primary consideration. 2. States Parties undertake to ensure the child such protection and care as is necessary for his or her well-being, taking into account the rights and duties of his or her parents, legal guardians, or other individuals legally responsible for him or her, and, to this end, shall take all appropriate legislative and administrative measures. 3. States Parties shall ensure that the institutions, services and facilities responsible for the care or portection of	3. cikk 1. A szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenk felett álló érdekét veszik figyelembe elsősorban. 2. Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat arra, hogy a gyermek számára, figyelembe véve szülei, gyámjai és az érte törvényesen felelős más személyek jogait és kötelességeit, biztosítják a jólétéhez szükséges védelmet és gondozást, e célból meghozzák a szükséges törvényhozási és közigazgatási intézkedéseket. 3. Az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy a gyermekkel foglalkozó és védelmét biztosító

⁴⁷ Thomas Hammarberg, 1990. 100. o.

children shall conform with the standards established by competent authorities, particularly in the areas of safety, health, in the number and suitability of their staff, as well as competent supervision.	intézmények, hivatalok és létesítmények működése megfeleljen az illetékes hatóságok által megállapított szabályoknak, különösen a biztonság és az egészség területén, valamint ezek személyzeti létszámával és szakértelmével, továbbá a megfelelő ellenőrzés meglétével kapcsolatban.

Látható, hogyan jelennek meg az alapvető szükségletek a cikkben, mint elérendő, biztosítandó cél – azaz, hogyan él tovább a Genfi Egyezmény és az 1959-es Nyilatkozat szellemisége is a Gyermekjogi Egyezmény hatályos szövegében. Mindemellett azonban fejlődött a gyermek legjobb érdekeinek intézménye is, habár nyitva hagyta a kérdést, hogyan is végezzék a nevesített intézmények a legjobb érdekek feltárását és figyelembevételét. Ezt a hiányt az Egyezmény által életre hívott Gyermekjogi Bizottság is észlelte. A Gyermekjogi Bizottság tevékenysége keretében Átfogó Kommentárokat⁴⁸ készít, melyek a Részes Államok, a gyermekjogi szervezetek és a szakemberek számára is segíthetik az egyezményes rendelkezések elméleti értelmezését és gyakorlati alkalmazását is. A Bizottság a kommentárokból többnyire meghatározott struktúrát követ, többek között egyes cikkek jogi elemzésével és a kapcsolódó cikkekkel való reláció feltárásával. A tanulmány terjedelmi korlátaira tekintettel a kommentárok egészének részletes ismertetését mellőzve, kizárólag a 3. cikk 1. pontjának lényegét, a „gyermek legjobb érdekeit”, mint jogintézmény alapvető megértését segítő megállapításokat tárgyalom.

Az értelmezés során mindenekelőtt hangsúlyozandó, hogy a jogintézmény személyi hatálya az egyezményes gyermek-fogalommal esik egybe. Ugyanakkor a gyermeket, mint individuumot, valamint a gyermekeket, mint társadalmi csoportot is magában foglalja, azaz egyszerre kollektív és individuális gyermekjogot takar a 3. cikk 1.pontja. Abban, hogy egy döntés direkt vagy indirekt módon érinti-e a gyermeket, az alkalmazásban fő szabály szerint nincs különbség, ugyanakkor a Bizottság leszögezi, hogy értelemszerűen azokban az esetekben kell formális érdekvizsgálatot lefolytatni, amennyiben a döntés nagy hatással lesz a gyermek életére.⁴⁹

A Bizottság a jogintézmény céljaként egymással szoros relációban álló folyamatsor garantálását határozta meg. A gyermek legjobb érdekei

⁴⁸ Az eddig elkészült Átfogó Kommentárok az alábbi linken érhetőek el, angol nyelven: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11 (2026.05.01.)

⁴⁹ IV. A. 1. (b) és (c) pont

érvényesülésének jelentősége abban áll, hogy amennyiben azt elsődlegesen figyelembe veszik, az biztosítani képes a gyermek egyezményes jogainak teljes és hatékony érvényesülését, ezek pedig képesek a gyermek holisztikus értelemben vett megfelelő fejlődését biztosítani.⁵⁰ Hangsúlyozza azt is, hogy a gyermek legjobb érdekei dinamikus, háromoldalú koncepciót jelentenek: (i) magát a gyermekjogot, (ii) az egyik egyezményes értelmezési alapelvet, valamint (iii) eljárási elvet is. Míg előbbi kettő valószínűleg nem igényel részletes magyarázatot, az utóbbiról érdemes megemlíteni, hogy ez olyan eljárást jelent, amelynek során meghatározzák a gyermek(ek) érdekeit, majd az adott ügy, illetve maga a gyermek (vagy gyermekek, mint csoport) speciális jellemzőire, azaz az ügy kontextusára tekintettel egymáshoz való relációban súlyozzák azokat (*best interests assessment* – érdekvizsgálat).⁵¹

A Résztes Államok kötelezettségét is hármas keretben határozta meg a Bizottság. *Egyrészt* a Résztes Államnak biztosítania kell, hogy a gyermek legjobb érdekei megfelelően beágyazódtak és az állami szereplők a gyakorlatban is alkalmazzák ezeket minden olyan esetben, amikor egy döntés közvetlen vagy közvetett módon gyermeket vagy gyermekeket, mint társadalmi csoportot érint. *Másodrészt* az államnak biztosítania kell, hogy az igazságszolgáltatás, valamint más hatóságok és szervek képviselői a meghozott döntéseik során következetesen megindokolják, miként mérlegelték abban a gyermek legjobb érdekeit és hogyan igazodik ahhoz a döntésük. *Harmadrészt* a gyermek legjobb érdekeinek elsődleges figyelembevételét a nem állami szektorban is biztosítani kell.⁵²

A gyermek legjobb érdekeit, mint koncepciót olyan dinamikus, adaptálható, ugyanakkor összetett intézményként határozta meg a Bizottság, melynek kifejtésére és konkrét ügyre adaptálására van szükség ahhoz, hogy adott gyermek (vagy gyermekcsoport) legjobb érdekeit konkrétan meg lehessen határozni és azokra tekintettel születhessen meg egy döntés. A koncepciónak alkalmasnak kell lennie arra is, hogy a folyamatosan fejlődő gazdasági-, társadalmi- vagy humanitárius válságokra is reagálni tudjon, de mindig a gyermek megfelelő fejlődésének, illetve jó-, valamint jóllétének garantálásával.

A kommentár hét olyan elemet, szempontot sorol fel, amelyek társadalmi-gazdasági, valamint (gyermek)jogi kontextusban is elhelyezik a gyermeket, majd e helyzetére tekintettel kezdődhet meg az érdekvizsgálat. Hangsúlyozni kell ugyanakkor, hogy önmagában azt is esetspecifikusan kell

⁵⁰ Kommentár I. A. pont

⁵¹ Bővebben ld. lentebb

⁵² III. pont

vizsgálni, hogy ezek a faktorok egyáltalán értelmezhetőek-e az adott ügy kontextusában, és ha igen, azt milyen súllyal kell megtenni.⁵³ Ezek az alábbiak:⁵⁴

- A gyermek véleménye, függetlenül az életkori korlátoktól.
- A gyermek identitását meghatározó faktorok.
- A gyermek családi környezetének, illetve családi kapcsolatainak megőrzése.
- A gyermek gondozása, védelme és biztonsága.
- A gyermek sérülékenysége, valamely marginalizált csoporthoz való tartozása.
- A gyermek egészséghez, egészségügyi ellátáshoz való joga.
- A gyermek oktatáshoz való joga.

A kontextus felvázolását követően az érdekvizsgálatot végző szakember(ek)nek meg kell találnia az esetspecifikus érdekeket, azokat tartalommal kell megtölteni, majd ezeket a tárgyi súlyuk szerint egymásra tekintettel kell elhelyezni, az egymáshoz való relációjukra is figyelemmel (*assessment step*). Ezt követi a jogi, eljárási garanciák megtartása mellett lefolytatott (gyermekjogi) jogalkalmazási eljárás (*determination step*). A Bizottság a gyermek legjobb érdekei meghatározásának folyamatához szintén különböző garanciális faktorokat kapcsolt.

A gyermek meghallgatásának és a véleménye figyelembevételének biztosítása ezekben eljárásokban:

- Az adott ügyben releváns információk, tények feltárása, illetve meghatározása.
- Fokozott figyelem az időmúlás szubjektív voltára gyermekek és felnőttek esetén, ennek mentén pedig a gyermeket érintő döntések prioritizálása.
- Megfelelően képzett gyermekjogi szakemberek.
- Amennyiben a gyermek és törvényes képviselője között érdekellentét merül fel, úgy a gyermek jogi képviselőének, ezáltal pedig jogai érvényesítésének garantálása.
- A döntések meghozatala során helytálló, kimerítő jogi indokolás készítése, kitérve az alábbiakra is:
 - a gyermeket érintő összes tényszerű körülmény feltüntetése;
 - ezek közül melyek minősültek relevánsnak az érdekvizsgálat során;
 - az ügyspecifikus érdekek tartalmának meghatározása;

⁵³ V.A. 2. pont

⁵⁴ V. A. 1. pont

- a döntés során mennyiben és hogyan vették figyelembe a gyermek véleményét;
 - amennyiben a gyermek véleményétől eltérő döntés született, ennek indokolása.
- A döntés felülvizsgálatát lehetővé tevő eljárások megléte.
 - A gyermekeket, mint társadalmi csoportot érintő döntésekben gyermekjogi hatásvizsgálat elvégzése.

c) 12. cikk jelentősége a 12. számú Átfogó Kommentár elvi jelentőségű megállapításai mentén

Article 12 1. States Parties shall assure to the child who is capable of forming his or her own views the right to express those views freely in all matters affecting the child, the views of the child being given due weight in accordance with the age and maturity of the child. 2. For this purpose, the child shall in particular be provided the opportunity to be heard in any judicial and administrative proceedings affecting the child, either directly, or through a representative or an appropriate body, in a manner consistent with the procedural rules of national law.	12. cikk 1. Az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni. 2. Ebből a célból nevezetesen lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.

A gyermekek legjobb érdekeiről szóló 14. számú Átfogó Kommentár ismertetéséhez hasonlóan ebben az esetben is csupán a 12. cikk, mint alapelv értelmezését segítő alapvető megállapításokat tárgyalom ebben a tanulmányban. Érdemes ismételtelen feleleveníteni, hogy az alapelvként való meghatározottság azt is jelenti, hogy azok gyermekjogként való értelmezése mellett, az Egyezmény értelmezésével kapcsolatos kérdésekben is iránymutatásul kell szolgálniuk. A 12. számú Átfogó Kommentár célja, hogy e gyermekjog értelmezésében segítse a Részes Államokat, illetve olyan megvalósítási, végrehajtási lehetőségeket mutasson, melyekkel a gyermek 12. cikk szerinti joga hatékonyan

érvényesülhet. A célja volt továbbá, hogy szempontokat alakítson ki a gyermek véleményének megfelelő „súlyozásához” is.⁵⁵

Az Egyezmény szövegezése szerinti „*shall assure*” és annak magyar megfelelője, a „biztosítják” olyan, az államok számára mozgásteret nem adó szabályok, melyek nem engedik diszkrecionális jogkörben eldönteni azt, hogy az ítélőképes gyermek számára biztosítani kell-e ezt a gyermekjogot avagy sem. Fontos továbbá, hogy a 12. cikk 1. pontjának mindkét elemére vonatkozik a rendelkezés, azaz mind a vélemény kifejezése és annak meghallgatása is a része, de továbbmenve, a kifejtett véleménynek a gyermek korának, érettségének megfelelően megfelelő súlyt kell biztosítani, és ennek mentén kell azt a végleges döntés meghozatala során figyelembe venni.⁵⁶

Az ítélőképesség kapcsán a Kommentár hangsúlyozza, hogy ezt a rendelkezést nem szabad korlátozásként vagy restriktíven értelmezni, azaz nem feltételezhető a gyermekről az, hogy nem ítélőképes és nem is neki kell bizonyítani, hogy e képesség birtokában van-e vagy sem.⁵⁷ Gyermekjogi szempontból rendkívül fontos, hogy ehhez ne kapcsolódjon – további korlátként – életkori határ. Azt ugyanis kutatások bizonyítják, hogy a gyermekek már rendkívül korai életkortól képesek véleményük kifejezésére, akár nonverbális formában is.⁵⁸ A gyermeknek továbbá nem átfogó tudással kell rendelkeznie az adott kérdésről, elégséges, ha képes azt alapvető szinten megérteni. Szintén kiemelten fontos, hogy a gyermek meghallgatása, véleményének kikérése és annak az általa történő kifejezése minden nyomásgyakorlástól és manipulációtól⁵⁹ mentesen, a gyermek által szabadon meghozott döntés szerint történjen.⁶⁰

A gyermek véleményének súlya a végleges döntésben aszerint kap majd helyet, hogy az adott ügy összes körülménye alapján a gyermek mennyiben érti és képes mérlegelni azokat. A gyermek szellemi érettségét illetően fontos, hogy az semmiképpen sem kapcsolható életkorhoz, és – ahogyan a gyermek legjobb érdekei esetében – ebben az esetben is esetspecifikusan kell annak létét és fokát mérlegelni, majd a mérlegelés eredményeként elhelyezni a gyermek álláspontját a döntésben.⁶¹ A valódi, érdemi gyermekrészvétel fontos eleme a gyermekeknek adott visszajelzés. Ennek ki kell terjednie egyrészt magára a meghozott döntésre, másrészt arra,

⁵⁵ 12. számú Átfogó Kommentár 6-7. o.

⁵⁶ 12. számú Átfogó Kommentár 8. o. 1. (a) pont (i) pont

⁵⁷ 12. számú Átfogó Kommentár 9. o. (ii) 20. pont

⁵⁸ Lansdown Gerison, 2005. 29. és 59. o.

⁵⁹ A gyermekrészvételi modelleknél Hart létrájánál történik utalás arra, mit is takarhat a gyermek manipulálása egy projektszemléletű kontextusban, ami azonban álláspontom szerint abból ki is emelhető.

⁶⁰ 12. számú Átfogó Kommentár 10. o. (iii) pont

⁶¹ 12. számú Átfogó Kommentár 13. o.

hogy arra miként volt (vagy nem volt) hatással a gyermek véleménye, az attól való eltérés indokolásával.⁶²

A Bizottság a Részes Államokat – többek között – felhívta a jogszabályok felülvizsgálatára és továbbfejlesztésére, a szakemberek gyermekek meghallgatásával kapcsolatos képzésére és szemléletformáló programok biztosítására is. Specifikus ajánlásokat fogalmazott meg továbbá a válásokkal kapcsolatos meghallgatások esetében, a gyermeket a családtól való elválasztása során történő meghallgatásra, illetve az örökbefogadás és az iszlám jog kafalah-ja szerinti gondnokság során történő gyermekrésztvételi, meghallgatási kérdésekre is.⁶³

d) A gyermek legjobb érdekének meghatározhatóságával kapcsolatos problémák

Érdeemes azt leszögezni, hogy a nemzetközi és hazai jogszabályokban – egyébként a Gyermekjogi Bizottság jogértelmezésével teljes összhangban – nincs taxatív lista, kötött körülhatárolás arra, mi állhat és mi nem állhat a gyermek érdekében. Tartalmának feltárásához ugyanakkor álláspontom szerint érdemes szemantikai szempontból is rátekinteni az érdekfogalomra.

A magyar értelmező kéziszótár szerint az *érdek* olyan fontos, hasznos, szükséges dolog, mely valakinek a sorsát, helyzetét előnyösen érinti vagy alakítja; magában foglalja valakinek vagy valaminek hasznát, javát, illetve szükségességét.⁶⁴

A gyermekjogok és a szükségletek szoros összefüggéseit többek között Tali Gal elemezte rendkívül részletesen, Urie Brofenbrenner – főleg a fejlődépszichológia területén jelentőséggel bíró – szocioökonómiai modelljét keretként használva és saját, a szükségletek és jogok kapcsolatát magyarázó, „needs-rights” modelljét megalkotva.⁶⁵ A szocioökonómiai modell lényege, hogy a gyermeket az alábbi rendszerek veszik körül, amelyek Gal értelmezésében az alábbi szükségleteket biztosítják a gyermeknek:⁶⁶

- *Mikrorendszer*: szülők, család – a gyermekek egészségéhez kapcsolódó jogok és szükségletek, védelem a fizikai veszélyekkel szemben, szeretet, gondoskodás, autonómia és identitásfejlesztés.

⁶² 12. számú Átfogó Kommentár (d) pont 13. o.

⁶³ 12. számú Átfogó Kommentár 15. o.

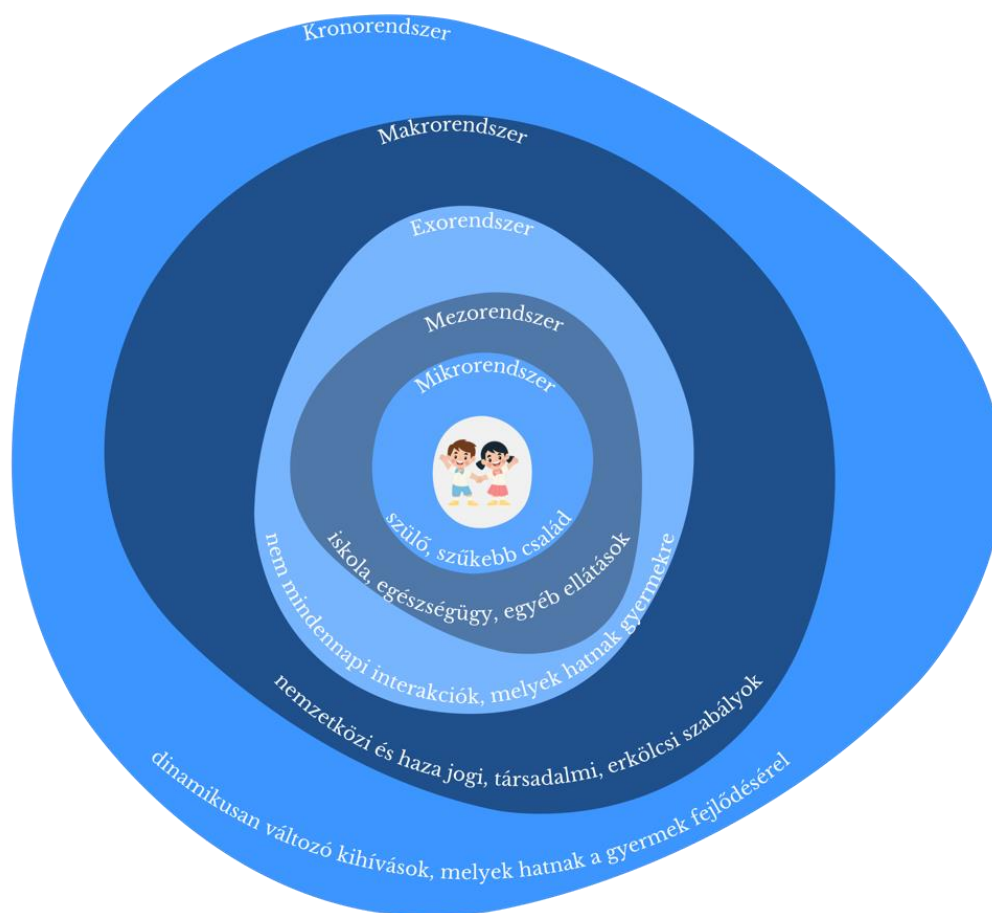
⁶⁴ Magyar Értelmező Kéziszótár – online eléréssel (2026.05.01.)

⁶⁵ Gal, Tali, 2020. online eléréssel (2026.05.01.)

⁶⁶ Németh Barbara, 2025. 34. o.

- *Mezorendszer*: családon kívüli rendszerek, mint iskola, egészségügy, más ellátások – két oldala van a jogoknak és szükségleteknek: 1. más gyerekek és szakemberek viszonylatában biztonság, tisztelet, identitás és autonómia megőrzése; 2. a szolgáltatások viszonylatában, amit innen kapnak (nem kizsákmányoló közeg, egészséghez, oktatáshoz való jog).
- *Exorendszer*: nem mindennapi interakciók, melyek mégis hatással vannak a gyermek életére – pl. szülők munkahelyi és más szociális környezete –; ebben a kontextusban a gyermekjogok és szükségletek azok, amelyek a szülőknek kellene ahhoz, hogy a gyermek biztonságát, jóllétét biztosítsák.
- *Makrorendszer*: ez már globális szint, nemzetközi és hazai jogi és társadalmi szabályok, melyek befolyásolják az ökoszisztéma más szintjeit. Ebben a kontextusban a jogok és szükségletek olyan szabályokra támaszkodnak, melyek a gyermekek lakhatását, az egészségügyi szolgáltatás létét, a kizsákmányolás bármely formájával szembeni védelmüket garantálják.
- *Kronorendszer*: azon változó kihívásokat foglalja magában, melyekkel a gyermek a fejlődése, „felnövése” során találkozik és az negatív vagy pozitív befolyással lesz az ő életére. A jogok és szükségletek a változások szerint variálódnak, de ilyen nagy életesemény lehet például a serdülőkor vagy egy humanitárius katasztrófa is.⁶⁷

⁶⁷ Brofenbrenner, Urie, 1994. 37-43. o.

1. számú ábra: Bronfenbrenner modellje Thali Gal értelmezése alapján⁶⁸

Ez a szükségletalapú szemlélet egyértelműen nem csak jogi perspektívát jelent, figyelemmel arra, hogy a gyermek, mint érző, fejlődő emberi lény a kérdéses szabályozás alanya. A gyermekjogi szemlélet és maga a jogterület is éppen ezt az interdiszciplinaritást igyekszik beépíteni több – így köztük a jogi – területre is. Egy gyermeknek ugyanis több társadalmi és gazdasági kontextusban változó problémái lehetnek, és azokra adandó változó megoldások szolgálhatják az érdekeit, melyek alapja – ahogyan az Egyezmény és a legjobb érdekek-koncepció célja is – álláspontom szerint a gyermek holisztikus értelemben vett megfelelő fejlődése, jóléte és jólléte lesz.

A korábban felvetett gondolatot érdemes ezen a ponton megerősíteni azzal, – ahogyan arra a Bizottság is rámutat⁶⁹ –, hogy érdemes

⁶⁸Gal, Tali, 2017. 57-64. o.

⁶⁹ 14. számú Átfogó Kommentár II. Fejezet 11. pont

dinamikusan változó koncepcióban gondolkodni, ugyanakkor ahhoz, hogy az ott lefolytatott érdekvizsgálatot, valamint az intézmény megfelelő alkalmazásához szükséges absztrakt szemléletet az alap- vagy szakellátásban dolgozó gyermekvédelmi szakember magáénak tudja, álláspontom szerint mindenképpen fontos e tudásanyagnak a szakmai képzésbe emelése, de akár a döntéshozói szinteken relevánsnak mutakozó politikatudományi, illetve jogi képzésbe való integrálása is indokoltnak mutatkozik.

e) A Gyermekjogi Egyezmény angolról magyarra fordításával kapcsolatos nyelvi problémák

A Gyermekjogi Egyezmény hazai elfogadása a magyar gyermekjogi jogfejlődés fontos mérföldköve, visszatekintve azonban annak a 35 évvel ezelőtti fordítására, érdemes néhány gondolatot szentelni annak, miért is lehet időszerű annak revíziója.

Az Egyezmény kodifikációtörténete során felmerülő és egyes kifejezések használatával szembeni pro, illetve kontra érvek ismeretében⁷⁰ érdemes friss szemmel is rátekinteni a 3. cikk 1. pontjára:

Article 3	3. cikk
1. In all actions concerning children, whether undertaken by public or private social welfare institutions, courts of law, administrative authorities or legislative bodies, the best interests of the child shall be a primary consideration.	1. A szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenek felett álló érdekét veszik figyelembe elsősorban.

Az eredeti, angol nyelvű változat tükörfordítása a *gyermek legjobb érdekei* kifejezés, ahogyan az egyébként történetileg is szerepelt az 1959-es Nyilatkozat hivatalos magyar fordításában. Ez a fordítási megoldás az, amely álláspontom szerint valójában képes megragadni ennek a jogintézménynek a lényegét. A kodifikációs folyamatban felmerült, hogy a *primary* – elsődleges – jelző helyett a *paramount* – legfőként – jelzőt használják, ezzel utalva a gyermeki érdekek elsődlegesnél egy fokkal még erősebb védelmet igénylő jellegére. Ezt ugyanakkor az államok képviselői elvetették éppen arra figyelemmel, hogy ilyen mértékű hierarchikus pozíciót nem szántak a jogintézménynek.

⁷⁰ Ld. a 3. fejezetben foglaltakat

A még el nem fogadott szövegtervezet hazai szakirodalomban való megjelenésekor⁷¹ a 3. cikk 1. pontja az inkább neutrális, alábbi megoldást követte: *„A gyermekekre vonatkozó minden eljárásban elsősorban a **gyermek érdekét** kell figyelembe vennie minden állami vagy magánjóléti intézménynek, a bíróságoknak vagy közigazgatási hatóságoknak.*” Végül a hivatalos, 1991. évi LXIV. törvény szövegébe a *„mindenek felett álló érdek”* kifejezés került. A tagállami egyeztetések során felmerült ellenvetéseket szem előtt tartva a *„mindenek felett álló”* kifejezésnek az Egyezmény magyar nyelvű hivatalos fordításában és a törvényben való használata ugyanakkor álláspontom szerint a jogalkotó részéről átgondolandó. A történeti előzményekre, valamint a jogbiztonságra is tekintettel érdemes a *„mindenek felett álló”* szókapcsolat helyett egyszerűen a *„legjobb”* jelzőt használni. Ez ugyanis jobban kifejezi az érdekek alapvetően egyenrangú voltát, melyek köréből egy-egy adott döntés során az adott gyermek vagy gyermekcsoport éppen adott helyzetére vonatkoztatható legjobb érdekét kell érvényre juttatni. További, mindezekkel részben összefüggő probléma, hogy az Egyezmény szövegezése – majd később a fentebb vázolt 14. számú Átfogó Kommentár is – egyértelmű abban, hogy a gyermeknek/gyermeknek nem egyetlen mindenek felett álló érdeke határozható meg, hanem esetspecifikusan több, versengő érdekre kell tekintettel lenni. A magyar fordítás jelenlegi megszövegezése álláspontom szerint félrevezető, és alkalmas arra, hogy a – Gyermekjogi Bizottság gyakorlatát részleteiben nem ismerő – jogalkalmazóban azt a benyomást keltse, hogy a döntése során egyetlen gyermeki érdeket kell felismerni, meghatározni és arra tekintettel kell meghozni az adott döntést.⁷² Ezen feltevés pedig – visszautalva a Bizottság által kifejtettekre – egyértelműen ellentétes a Gyermekjogi Egyezmény rendelkezéseivel és szellemiségével, valamint a Gyermekjogi Bizottság által kialakított érdekvizsgálat elveivel is.

f) A gyermekrésztvételi modellekről

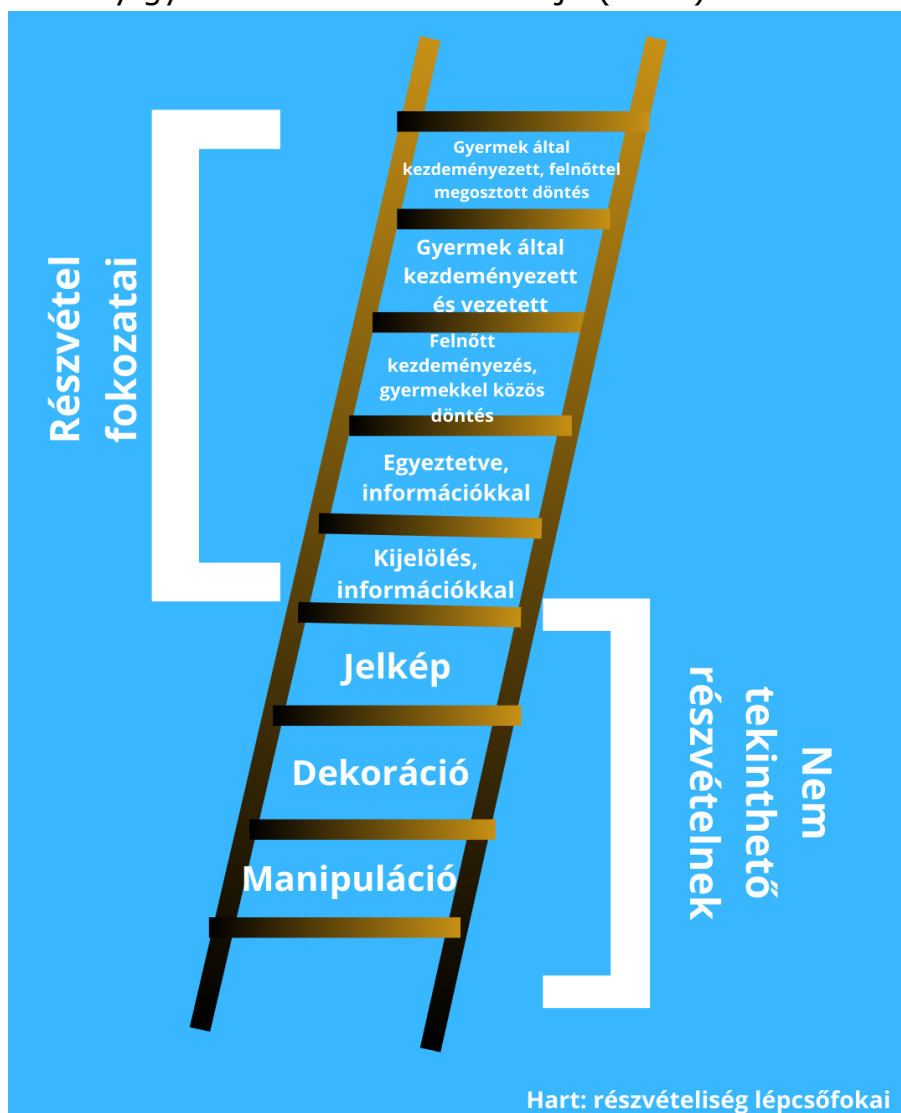
A Gyermekjogi Egyezmény elfogadását követően a részvételiséget mint állampolgári demokratikus folyamatot is vizsgáló publikációk születtek, és ezek mentén ún. gyermekrésztvételi modellek alakulhattak ki. A modellek, a jó gyakorlatok jelentősége álláspontom szerint abban állt és áll most is, hogy a gyermekekkel – szinte bármely tudományterületen – dolgozó szakemberek saját munkájuk során képesek legyenek hatékonyan bevonni a gyermekeket egy-egy projektbe, döntéshozatali folyamatba, a lehető

⁷¹ Bene Béla (szerk.), 1989. 3.sz. 3-15. o.

⁷² Ld. még: Herczog Mária, 2011. oldalszám nélkül

legkülönbözőbb részvételi terekben. A modellek közül tanulmányomban négyet vizsgáltam, melyek alapján a gyermekrészvételről mint jogintézményről való gondolkodás fejlődése is nyomon követhető:⁷³

- Roger A. Hart – részvételiség lépcsőfokai (1992)⁷⁴
- Phil Treseder – a részvétel fokozatai (1997)⁷⁵
- Harry Shier – út a részvételhez (2001)⁷⁶
- Laura Lundy gyermekrészvételi modellje (2007)⁷⁷

2. számú ábra, Roger Hart: a részvételiség lépcsőfokai⁷⁸

⁷³ A részvételi modellekhez készült szemléltető célú ábrák a legtöbb esetben angol nyelven, egyszerűbb verzióban álltak rendelkezésemre, egy gyermekrészvételről szóló tanulmányhoz készítettem el a saját – akár a gyermekjogi oktatásban is jól használható – magyar nyelvű, illetve színes, figyelemfelhívóbb, a megértést segítő verziókat.

⁷⁴ Hart, Roger A., 1992.

⁷⁵ Treseder, Phil, 1997.

⁷⁶ Shier, Harry, 2001.

⁷⁷ Lundy, Laura, 2007.

⁷⁸ Készült a szerző maga által készített illusztrációja alapján.

Rogert Hart létra-hasonlattal élt, amikor a gyermekek projektekben való részvételét elemezte.⁷⁹ Három olyan „lépcsőfokot” tüntetett, melyeket nem tekintett részvételnek, öt „fokozatot” pedig a részvételiség lépcsőfokaiként jelölt meg a 2. számú ábra szerint. Ugyanakkor a publikáció 2007-es revíziójakor Hart hangsúlyozta, hogy nem szeretett volna ezzel a modell-struktúrával kötött hierarchikus rendszert felvázolni.⁸⁰ Fontos kiemelni, hogy a létra-hasonlat projektszemléletű, más viszonyokban való alkalmazásakor erre mindenképpen érdemes tekintettel lenni. Megalkotásakor inkább kritikai perspektíva kialakítására törekedett, mintsem lépésről-lépésre alkalmazandó modell megteremtésére.⁸¹

Hart elméletének lényege, hogy az alsó három lépcsőfokot nem tekinti érdemi részvételnek, ezek bizonyos fokú, a felnőttek részéről tanúsított cselekvésekből indulnak. A manipuláció helyezkedik el a legalsó fokon: ebben az esetben a felnőtt cselekvésre hívja gyermeket, de nem ad neki hozzá kellő minőségű vagy mennyiségű információt, így a végén a gyermek valójában nem saját döntését hozza meg, hanem a felnőtt által kijelölt keretek között választ egy opciót. Ez a szemlélet vagy megoldás azért rendkívül káros, mert teljes mértékben figyelmen kívül hagyja a gyermek képességeit, nem tartja kvázi érdekesnek a gyermeket arra, hogy az információk teljes birtokában képes lesz a számára megfelelő döntést meghozni.⁸² A manipulációra példaként hozza továbbá, amikor a gyermekek nem kapnak visszajelzést a véleményükről, annak további sorsáról, döntésre befolyásolt szerepéről.⁸³

A dekorációként való szerepeltetés, a gyermek „biodíszletként” való felhasználása értelmezésében csupán annyival esik pozitívabb megítélés alá, mint a manipuláció, mert a felnőtt ebben az esetben nem tesz úgy, mintha a gyermek érdemi résztvevője lenne az adott eseménynek. A gyermek feladata az, hogy segítsen egy adott ügyet, de fel sem merül, hogy véleménye alapján hoznának döntést.⁸⁴

A jelképes lépcsőfok azért érdekes, mert a gyermek ugyan elmondhatja véleményét, de ennek tényén felül nem igazán alakíthatja az alapvető témát vagy a megszólalás tárgyát. A felszólalás lehetősége tehát biztosított, de valójában inkább teljesítendő feladatot jelent, mintsem véleményük tényleges megismerését szolgálja.⁸⁵

⁷⁹ Bár álláspontom szerint a publikáció mentén kialakult modell túlmutat a projekthez kötöttségen.

⁸⁰ Hart, Roger A., 2008. 24. o.

⁸¹ Ua. 21. o.

⁸² Bánszegi Zsuzsa, 2009. 6-7.o.

⁸³ Hart, Roger A., 1992. 9. o.

⁸⁴ Uo.

⁸⁵ Uo.

Hart a valódi részvételhez sorolja az ún. kijelölést, melyhez információkat biztosít a felnőtt. Ennek lényege, hogy bár felnőtt kezdeményezésről van szó, az alábbi elemek teljesülnek:

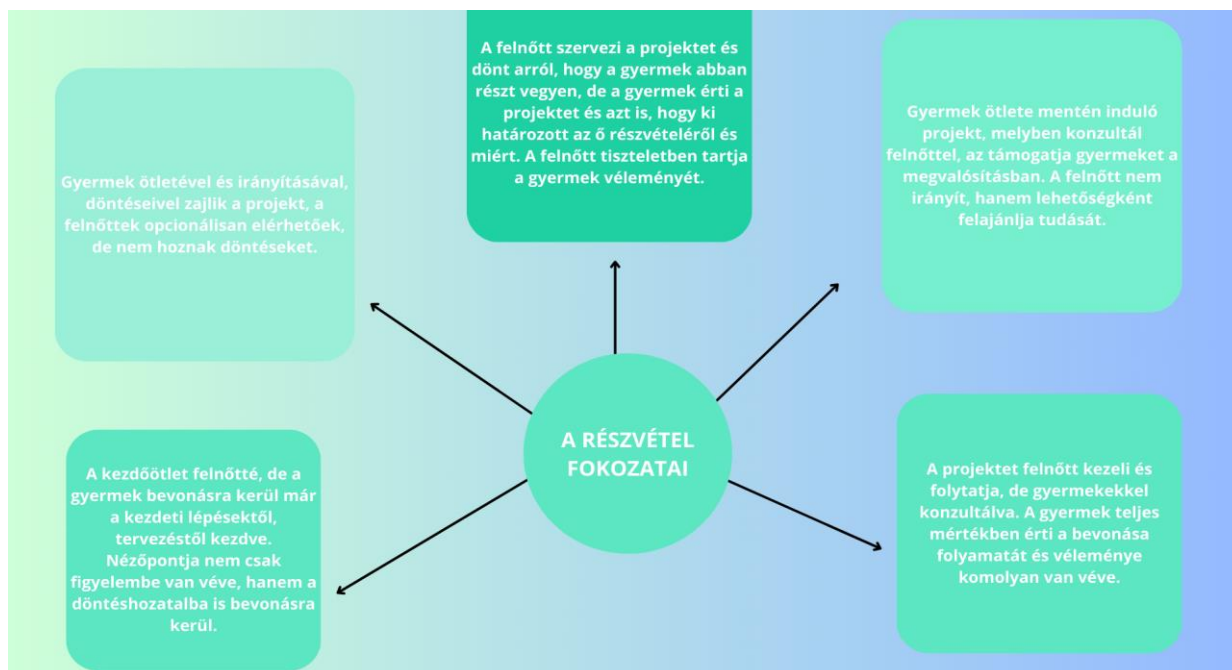
- a gyermekek értik annak célkitűzéseit,
- tudják, ki döntött az ő bevonásukról és miért,
- érdemi szerepük van,
- a feltételek tisztázását követően önként vállalják a részvételt.⁸⁶

Ettől való továbblépés, amikor a projekt lefolytatása során a gyermekek véleménye is számít, értik a működési folyamatait is és az információkon túl egyeztetnek is velük.⁸⁷ Látható, hogy a fokozatok a döntéshez való jog gyakorlása alapján különülnek el, így amikor a felnőtt kezdeményezést a folyamatban a gyermekkel való közös döntés követi, úgy a klasszikus gyermek-felnőtt hatalmi viszony megbomlik és a gyermekjogi szemlélet is érvényesülhet. Amikor pedig a kezdeményezési jogkör is átkerül a gyermekhez, ott további hatalmi elem oldódik fel. Ha a gyermek kezdeményezi és vezeti a saját maga által kigondolt projektet, ott továbbra is jelen van ugyan a felnőtt, de már csak a teret biztosítja a megvalósításhoz. Álláspontom szerint itt még mindig észlelhető a felnőtt kontroll, ez csak abban az esetben szűnik meg teljes mértékben, amikor a felnőttel való közös döntés már csak lehetőség a gyermek részére a saját maga által kezdeményezett és vezetett projektben.⁸⁸ Itt érzékelhető, hogyan változnak a viszony szereplőinek a feladatai: a felnőtt gyermekkel való döntésétől a szerepek átfordulnak a gyermek felnőttel való döntésére (power-shift), ezzel érve el a részvétel gyermekjogi szempontból rendkívül ideális fokát.

⁸⁶ Ua. 11. oldal

⁸⁷ Ua. 12. o.

⁸⁸ Hart, Roger A., 1992. 14. o.

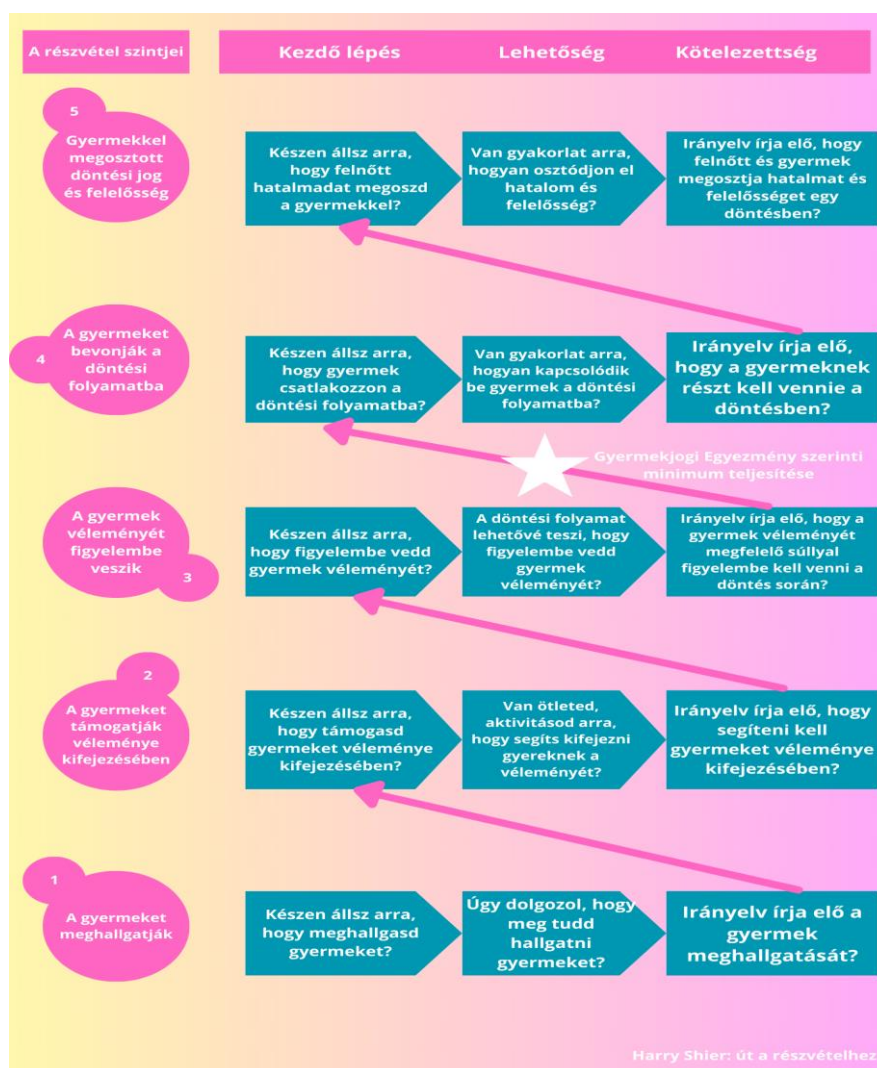
3. ábra, Phil Treseder: a részvétel fokozatai⁸⁹

A Phil Treseder által felvázolt modell érdekessége, hogy megbontja Hart merevnek, kötöttnek érzékelhető létra-modelljét, és a különböző fokban megvalósuló részvételhez nem kapcsol szükségképpen hierarchiát vagy követni való sorrendet.⁹⁰ A projektszemléletet továbbra is megtartotta, hangsúlyozva, hogy a résztvevők bármely ponton megkezdhetik a gyermek részvételének megvalósítását, ugyanakkor fontos, hogy ne legyen korlátja a döntésekbe való bevonásuknak.⁹¹

⁸⁹ Készült a szerző idézett művében foglaltak, illetve az alábbi publikáció felhasználásával: Ramey, Heather & Lawford, Heather & Vachon, Wolfgang, 2017. 38-60. o.

⁹⁰ Citizens, Youth, Online – Participation models, 2. kiadás, 2012, 7. o.. Online hozzáférhető: https://www.nonformality.org/wp-content/uploads/2012/11/Participation_Models_20121118.pdf (2026.05.01.)

⁹¹ Uo.

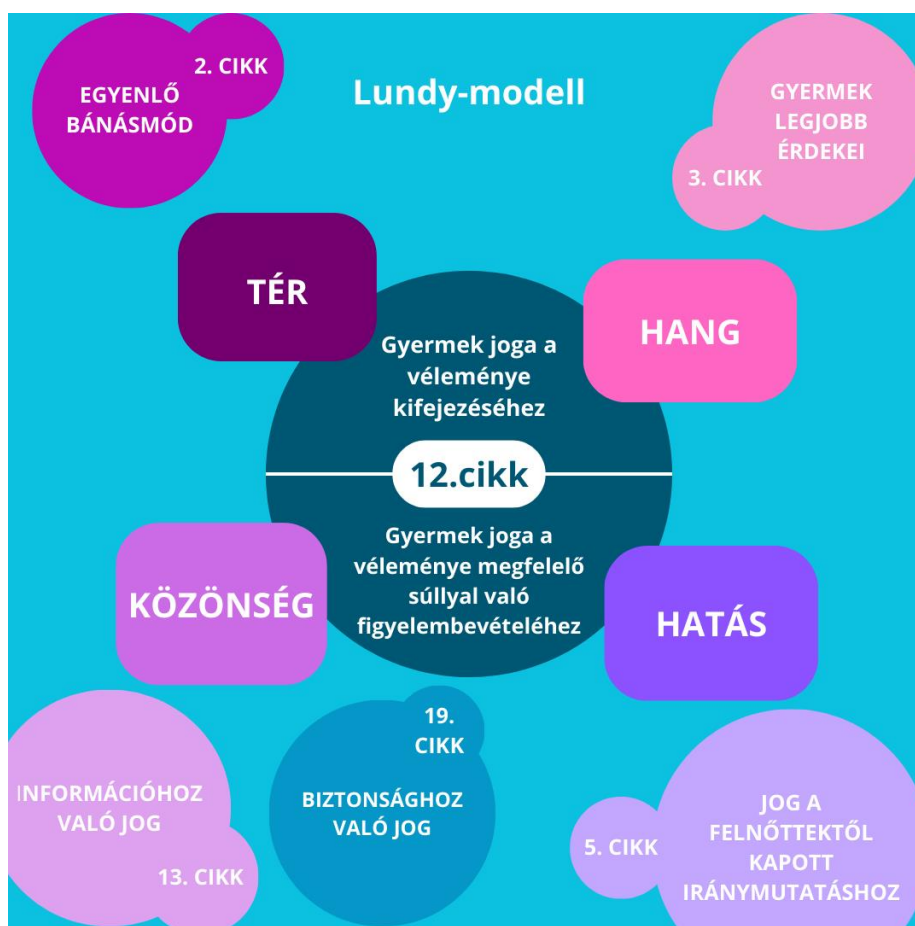

4. ábra, Harry Shier: út a részvételhez⁹²

Harry Shier modellje egymásra logikailag épülő 15 kérdésből álló kérdéssort jelent, melynek céljaként is jelölte a szerző, hogy az Hart modellje mellett kiegészítő segítséget jelentsen a gyakorlati szakembereknek.⁹³ A gyermek részvételének öt szintjét határozza meg, melyekhez kezdeti lépéseket, lehetőségeket és kötelezettségeket fogalmaz meg, a 3. számú ábrán látható módon.

⁹² Készült a szerző idézett művében foglaltak, illetve az alábbi publikáció felhasználásával: Ramey, Heather & Lawford, Heather & Vachon, Wolfgang, 2017. 38-60. o.

⁹³ Shier, Harry, 2001. 109. o.

5. ábra, Laura Lundy modellje⁹⁴

Laura Lundy 2007-es tanulmánya a mai napig a legismertebb és leggyakrabban hivatkozott gyermekrésztvételi modell a nemzetközi szakirodalomban. A 12. cikk szerinti gyermekjog koncepcióját dolgozta ki, hangsúlyozva: az, hogy a gyermek hallatja hangját és véleményét, az nem felnőtt által adott lehetőség, hanem kötelező jogi norma és gyermekjog.⁹⁵

A 12. cikk 1. pontjának két eleme van, ez a gyermek joga, hogy kifejezze véleményét, illetve hogy azt megfelelő súllyal figyelembe is vegyék. Ennek megfelelő érvényesülése ugyanakkor nem választható el más gyermekjogoktól, így a további, a gyermekrésztvétel megvalósulása szempontjából releváns további cikkeket is jelöli a 4. számú ábra. Lundy koncepciója abban egyedi, hogy négy elemet jelöl meg, melyek ahhoz szükségesek, hogy érdemi gyermekrésztvétel valósulhasson meg. A vélemény kifejezéséhez a gyermeknek térre és hangra van szüksége. A tér megadásával lehetőséget kap arra, hogy elmondja véleményét, míg a hanghoz az is szükséges, hogy véleménye kifejtésében is segítsék,

⁹⁴ Készült a szerző művében foglaltak, illetve az alábbi illusztráció felhasználásával: https://eu-for-children.europa.eu/about/lundy-model_en (2026.05.01.)

⁹⁵ Lundy, Laura, 2007. 931. o.

facilitálják, amennyiben az szükséges.⁹⁶ A gyermek véleményének megfelelő súlyú figyelembe vételéhez pedig közönségre és hatásra van szükség. Fontos, hogy a gyermek által kifejezett vélemény meghallgassák (közönség) és megfelelően cselekedve képes legyen elérni a gyermek által – is – kívánt hatást. Mindezek egyidejűleg, ebben a formában valósítják meg a megfelelő gyermeki részvételt, amennyiben teljesülnek.⁹⁷

g) A 3. cikk és a 12. cikk egymást kiegészítő jellege, komplementer szerepük

A Gyermekjogi Bizottság a 12., illetve a 14. számú Átfogó Kommentárban is részletesen elemezte a két gyermekjog és egyezményes alapelv közötti összefüggéseket és a két intézmény ún. komplementer szerepét.⁹⁸ A 14. számú kommentár többször említi, mint az érdekvizsgálat elemét, illetve garanciális lépést is, hiszen a gyermek legjobb érdekeinek figyelembevételében foglalja álláspontjának meghallgatását és annak tiszteletét is. A 3. cikk célja, hogy a gyermek érdekei érvényesüljenek, míg a 12. cikké az, hogy ebben a folyamatban a gyermek miként tud érdemi résztvevő lenni. A komplementer szerephez kapcsolódhat egy harmadik, az Egyezmény 5. cikkében foglalt gyermekjog is, hiszen a gyermek képességeinek fejlődésével az érdekvizsgálat esetében is egyre nagyobb súllyal kell figyelembe venni a véleményét. A 12. számú Átfogó Kommentár pedig le is szögezi: a gyermek legjobb érdekeinek koncepciója nem alkalmazható megfelelően anélkül, hogy a 12. cikkben foglaltakat ne érvényesítették volna.⁹⁹

5. A gyermekjogi szemlélet alapvetései, összegző gondolatok a jövőre nézve

A tanulmányban foglaltak áttekintését követően álláspontom szerint három alapvetés is megfogalmazható a gyermekjogi szemlélet mélyebb megértéséhez.

Egyrészt a gyermekek jogainak szükségleteken alapuló jellege a történeti kontextusban is egyértelműen felismerhető volt, a védelem, gondoskodás, biztonság, mint cél pedig erőteljesen megjelenik a Gyermekjogi Egyezmény

⁹⁶ Ua. 933. o.

⁹⁷ Uo.

⁹⁸ 14. számú Átfogó Kommentár IV. fejezet B. 3. pont

⁹⁹ 12. Átfogó Kommentár 18. oldal 74. pont

3. cikkében, alapveti rendelkezésként. A szükségletalapú megközelítés gyakorlati alkalmazásához azonban álláspontom szerint egyértelműen el kell rugaszkodnunk a kötött jogi keretek közül és gyermekjogi kérdésekben nyitnunk kell például a pszichológia és a pedagógia tudományterülete felé.

Másrészt, ezek a szükségletek – a Gyermekjogi Bizottság értelmezésével összhangban – minden esetben egyedileg, az adott gyermek vagy gyermekcsoport, illetve helyzet kontextusában vizsgálandóak és értékelendőek, súlyozandóak. Tehát nincs a gyermeki érdekeknek meghatározott listája és hierarchiája, ebben a körben pedig érdemes ismételtén utalni a gyermekek egyedi, aktív jogalany voltára is.

Harmadrészt már a gyermekjogi jogfejlődés hajnalán is megfigyelhető volt a gyermekek kibontakozó képességeire való fokozott figyelem. A kibontakozó képességek fejlesztése elsősorban a szülő joga és felelőssége, ugyanakkor a gyermek személyiségfejlődésére – így pedig készségeire is – hatnak más, a mezo-, exo-, makro-, illetve kronorendszerből őt érő ingerek is. Ezekben a rendszerekben pedig kiemelt jelentősége van a gyermek részvételének is. Ennek mint folyamatnak, gyakorlatnak az értelmezésére számos szakember vállalkozott, megteremtve ezzel a gyermekrészvételi modelleket. A kibontakozó képességekre és a gyermekjogi szemléletre visszautalva záró gondolatként Laura Lundy modelljéhez nyúlnék vissza: ahhoz, hogy a gyermek érdemben bevonódjon az őt közvetlenül vagy közvetetten érintő döntésbe, akár az őt körülvevő felnőttek, akár az állam oldaláról további intézkedések szükségesek. Ugyanis önmagában annak biztosítása, hogy a gyermek megnyilvánuljon, csak az egyik elem. A gyermekjogi szemlélet álláspontom szerint az ún. *meaningful participation*-t is jelenti, azaz a gyermeknek megfelelő információ, tér és befogadó hallgatóság is szükséges, ezeknek köszönhetően a véleménye valódi befolyást tud gyakorolni. Amennyiben ezeket az alapvetéseket értően használjuk akár kritériumként, értékelési szempontként, úgy álláspontom szerint segíthetnek gyermekbaráttá, a Gyermekjogi Egyezmény szellemiségével összhangban állóvá tenni a gyakorlatokat, a rendszereket és a döntéshozatali folyamatokat is.

Felhasznált irodalom

Bánszegi Zsuzsa: *Fiatalok társadalmi részvétele*. Foglalkoztatási és Szociális Hivatal – Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat, Budapest, 2009.

Becker, Jo: *The Evolution of the Children's Rights Movement*. In: Jonathan Todres, Shani M. King (szerk.): *The Oxford Handbook of Children's*

Rights Law, Oxford Handbooks, 2020. online kiadás, DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190097608.013.3>

Bene Béla (szerk.): Gyermek- és Ifjúságvédelem. 1989. 3. sz.

Bokorné Szegő Hanna: A gyermek védelme a nemzetközi jogban. *Jogtudományi Közlöny* 1979. 23. sz.

Brofenbrenner, Urie: Ecological models of human development. In International Encyclopedia of Education, Vol. 3, 2nd Edition (1994) Oxford: Elsevier

Citizens, Youth, Online – Participation models. 2. kiadás, 2012. – online információs anyag

Dr. Lux Ágnes: A gyermekjogi mozgalom fejlődése és az európai független gyermekjogi intézmények összehasonlító perspektívában. Doktori értekezés, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Politikatudományi Doktori Iskola, Budapest, 2018. DOI: <https://doi.org/10.15476/ELTE.2018.060>

Dr. Farkas Katalin – Dr. Lajkó Lajosné: Gyermeki jog a boldogsághoz. *Pedagógiai Tükör* 3. Szolnok, 1989.

Dr. Kiss Éva: A gyermekek jogairól szóló Egyezmény és a magyar jogrend. *Magyar Jog*, 1991. 12. sz.

Gal, Tali: Child Victims and Restorative Justice: A Needs-Rights Model. 2011, Oxford University Press. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199744718.001.0001>

Gal, Tali: An Ecological Model of Child and Youth Participation. "An ecological model of child and youth participation." *Children and Youth Services Review* 79, 2017. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.05.029>

Gal, Tali: A Socioecological Model of Children's Rights. In: Jonathan Todres – Shani M. King (szerk.): *The Oxford Handbook of Children's Rights Law*. Oxford Handbooks, 2020. online kiadás, DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190097608.013.7>

Gárdos Attila – Vajda Éva: A gyermek jogainak védelme a nemzetközi jogban. Jelentés a gyerekek helyzetéről Magyarországon 1993. (Főszerkesztő: Trencsényi László) *Gyermekérdekek Magyarországi Fóruma* Budapest, 1994.

Hammarberg, Thomas: The UN Convention on the Rights of the Child – and How to Make It Work. *Human Rights Quarterly* 1990. 12. sz. DOI: <https://doi.org/10.2307/762167>

Hart, Roger A: Children's Participation, From tokenism to citizenship. Innocenti Essay No.4, UNICEF, 1992.

Hart, Roger A: Stepping Back from 'The Ladder': Reflections on a Model of Participatory Work with Children. Participation and Learning, 2008. DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-4020-6416-6_2

Herczog Mária (szerk.): Kézikönyv a Gyermekek jogi Egyezmény alkalmazásához. UNICEF, 2007; magyar kiadás: Család, Gyermekek, Ifjúság Egyesület, 2009.

Herczog Mária: A gyerekek fokozott védelmének szükségessége. *Kriminológiai Közlemények* 70., 2011.

Lansdown, Gerison: The evolving capacities of the child. Florence, Italy: UNICEF Innocenti Research Centre: Save the Children, 2005.

Legislative History of the Convention on the Rights of the Child, Vol. 1. – Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2007.

Lundy, Laura: 'Voice' is not enough: conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *British Educational Research Journal* Vol.33, No.6, 2007. DOI: <https://doi.org/10.1080/01411920701657033>

Lukács Tibor (szerk.): A gyermekek jogai a Magyar Népköztársaságban. Budapest, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, 1979.

Németh Barbara: Children's Participation in Parent-Child Decision-Making. Doktori értekezés, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pszichológiai Doktori Iskola, Budapest, 2025. DOI: <https://doi.org/10.15476/ELTE.2025.118>

Treseder, Phil: Empowering Children & Young People: Training Manual: Promoting Involvement in Decision-making, Save the Children Fund (Great Britain), Children's Rights Office, 1997.

Ramey, Heather & Lawford, Heather & Vachon, Wolfgang: Youth-Adult Partnerships in Work with Youth: An Overview. *Journal of Youth Development*. 12., 2017. DOI: <https://doi.org/10.5195/jyd.2017.520>

Shier, Harry: Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. *Children and Society* Vol. 15, 2001. DOI: <https://doi.org/10.1002/chi.617>

Vajkai Júlia Éva: Népnevelés a gép századában. (Dr. Imre Sándor előszavával) Studium Főbizománya, Budapest, é.n.